

КОНФЕСИОНИМИ В ТАЙНИТЕ ДЮЛГЕРСКИ ГОВОРИ

Даниела Кузманова, Константин Рангочев
Асоциация за антропология, етнология и фолклористика “ОНГЪЛ”

1.0 Настоящото изследване представя семантичната група на конфесионалните лексеми в тайните дялгерски говори от село Югово (Кузманова 1999)¹, общ. Лъки, село Смолско (Кънчев 1956: 369 – 410), общ. Пирдоп и села от общ. Гоце Делчев: Ковачевица, Скребатно, Осиково, Лещен, Гърмен и Сатовча (Иванов 1974: 197 – 228). В работата се разглежда само религиозно маркираната лексика, която пряко отпраща към християнския възглед за света.

2.0 Лексемите са обособени най-общо в три групи. Основният принцип на разделянето на първите две групи е произходът на лексемите. В първата група са обособени лексеми, които могат да бъдат определени като заети от чужди езици. Във втората група са лексемите, създадени на базата на домашната лексика.

2.1 Първа група:

аламанска миса (Ю) – джамия
алахило (Г), тур. – 1. небе, 2. Господ
джаек (С), стб., алб. – духовник, поп
джайко (Г), стб., алб. – 1. свещеник, 2. калугер
джайковица, джайкиня (С) – попадия
дюкал (Ю), вер. лат. – поп
дюкалица, дюкалка (Ю) – попадия
кунда миса (Ю) – параклис
миса (Ю) – 1. църква, 2. манастир
прифт (Ю) – ходжа

2.2 Втора група:

бапка (Г, С), от диал. ‘кокиче’, в брациговския дялгерски говор ‘джамия’ – черква
вера (Ю) – вино
голован (Г), поговорки, показващи, че виното „оголва” човека – вино
големан (С) – вино
голчо (Г) – вино
дрънгалка (Ю) – 1. камбанария, 2. камбана
Дядката (С) – Господ
метла (Ю) – поп
патрахил (Ю) – расо
прочупвам се (Ю) – кръстя се, прекръствам се
прочупен (Ю) – кръст
светенка (Ю) – свещ
Светлив (Ю) – 1. Господ, 2. светец
Светливът (Ю) – 1. ум, 2. време, 3. Господ
светливка (Ю) – свещ/лампа
Светливана миса (Ю) – Света Богородица
празна денина (Ю) – неделя

¹ Вж. Кузманова 1999. Фолклорните материали за дипломната работа са записвани в периода 1997-1999 г. от авторката по време на теренни етнологички проучвания в с. Югово, общ. Лъки, организирани и финансирани от Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“.

2.3 Като трета група са представени онези понятия, които са вторично сакрализирани/профанизирани чрез езика:

благословена (Г) – земя

деман (С) от гр. ‘daimonas’ – 1. хитрец, шмекер, дяволит, 2. умен, учен, 3. чиновник от по-висок ранг

деманим (С) – учител

куц (Ю) – вълк

лазарица (С) – година

рамазан (С) – глад

соломониа (С) – голям и неудобен предмет, който не подхожда за работа и употреба, който затруднява.

3.0 Разделението по произход на първите две групи съответствува на различните части на характерния за фолклорната култура сакрален континуум. В първата група с „чуждици” са номинирани относително самостоятелна група понятия, включваща предимно служителите на църквата и храма (като сграда).

3.1 Втората група е еднородна по два признака: първо – тя номинира най-високата част на конфесионалната аксиологична скала – тук са лексемите за Господ, Света Богородица и т.н.; и второ – лексемите с най-висока степен на сакралност са създадени изключително на базата на домашната лексика и не се използват чуждици.

3.2 Тези две групи показват определено отношение към сакралните и конфесионалните понятия. Очевидно създателите им са проявили съзнателно словотворчество при тяхната номинация. Лексемите използват изконни християнски представи (*Светлив* – Господ, *вера* – вино), т.е. словотворчеството основно се извършва в рамките на християнската конфесионална система.

3.3 В третата група са обединени лексеми, които вторично придобиват християнски смисъл. Понякога този процес има директни библейски съответствия (*благословена* – земя, Битие 1, 2, 3), а в други случаи съвсем неутрални спрямо християнското значение се асоциират с християнски паралели (*соломониа* – голям и неудобен предмет, който не подхожда за работа и употреба, който затруднява. „Соломоново решение” – трудно, находчиво решение, Царства 3). Всичко това показва, че християнската конфесия навлиза в традиционно неутрални лексико-семантични полета.

4.0 Разгледаните групи лексеми от дюлгерските тайни говори показват, че те са обединени в самостоятелна и единна конфесионална група. Създава се и собствена аксиологична скала – най-високите ѝ нива са само с домашна лексика, а по-ниското ниво допуска чуждици и обема предимно служителите на църквата. (Трябва да се подчертае, че по принцип чуждата лексика в дюлгерските говори е над 50%.) В така обособената група влизат и привидно „неутрални” лексеми, които също представят най-високото аксиологично ниво (*благословена* – земя). Освен това е важно да се подчертае, че аксиологичната скала в така формулираната група обема всички равнища на конфесионалното – от *Светлив* – Господ до *деман* – хитрец, учител.

5.0 Дефинираните по-горе изводи показват “фолклорния човек” като Homo confessionalis.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ:

алб. – албански език

вер. – вероятно

Г – Гоцеделчевско

гр. – гръцки език

диал. – диалектно

лат. – латински език

С – с. Смолско, Пирдопско

стб. – старобългарски език

тур. – турски език

Ю – с. Югово, Лъкинско

Литература:

Иванов 1974: Иванов, Й. Гоцеделчевският мешругански говор. – В: Българска диалектология, кн. 7. София.

Кузманова 1999: Кузманова, Д. Речник на тайния дялгерски говор от с. Югово, общ. Лъки. Дипломна работа. СУ „Св. Кл. Охридски“ – ФСФ, 1999 г.

Кънчев 1956: Кънчев, Ив. Таен зидарски говор от с. Смолско, Пирдопско. – В: Известия на Института по български език, кн. 4. София.

CONFESSIONISMS IN THE SECRET LANGUAGE (JARGON) OF THE GUILD OF MASONS

Daniela Kuzmova and Konstantin Rangochev

ONGAL Association for Anthropology, Ethnology and Folklore Studies

Abstract

This paper discusses the semantic group of confessional lexis in the secret jargons of the masons from the village of Jugovo, Luki Municipality; from the village of Smolsko, Pirdop Municipality and from the following villages in Gotse Delchev Municipality: Kovatchevitsa, Skrebatno, Osikovo, Leshten, Garmen, and Satovcha. The analysis of their secret professional jargons reveals that they belong to the same confessional group. They have created their own axiological scale: its highest levels are occupied only by native lexemes, while the lower levels include both native and foreign words. In axiological aspect these lexical groups has words for all levels of the confessional sphere: from *Svetliv* ‘Lord’ to *deman* ‘trickster, teacher.’